

Joanna Jahn

STRUKTURALNE UWARUNKOWANIA PRODUKTYWNOŚCI PRACY W UNII EUROPEJSKIEJ W LATACH 1994-2004

1. Wstęp

W drugiej połowie lat 90. nastąpiła znacząca zmiana w kształtowaniu się wzrostu produktywności pracy w krajach Unii Europejskiej w stosunku do Stanów Zjednoczonych. Po raz pierwszy od czasów II wojny światowej wzrost produktywności pracy w Stanach Zjednoczonych wyprzedził na dłuższy okres wzrost produktywności w większości krajów będących członkami Unii Europejskiej.

Potrzeba wysokiego wzrostu produktywności pracy została podkreślona w raporcie Koka, m.in. ze względu na przewidywany spadek liczby ludności¹ w krajach Unii Europejskiej oraz istniejący model socjalny [Kok 2004, s. 8]. Jednym z celów określonych w Lizbonie jest wzmocnienie zatrudnienia (*more and better jobs*) w Unii Europejskiej [The EU... 2004, s. 171]. Zatem poprawa produktywności pracy w Unii Europejskiej i zwiększenie zatrudnienia ma istotne znaczenie dla poprawy potencjału europejskiej gospodarki.

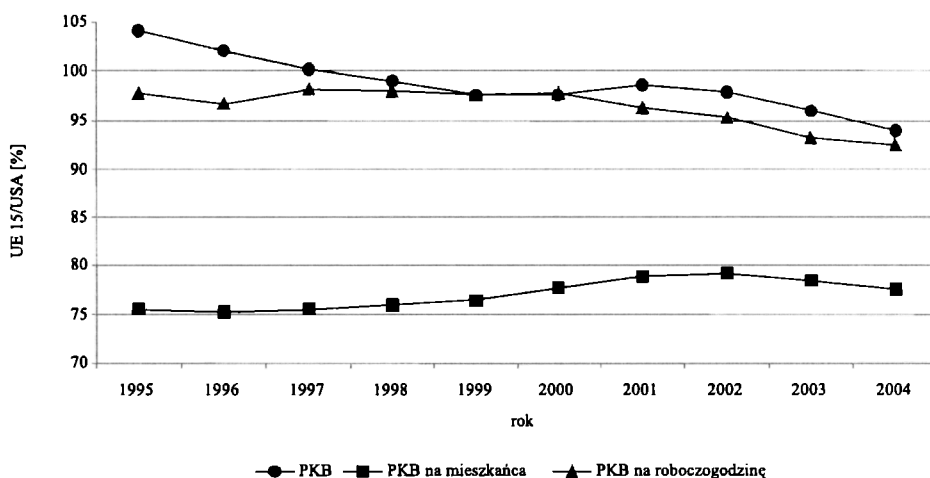
Rozważania dotyczące produktywności pracy obejmują przede wszystkim okres 1994-2004. W tym czasie skład członkowski Unii Europejskiej był jednolity. Wybór tego okresu determinuje również to, iż właśnie w drugiej połowie lat 90. nastąpiło spowolnienie wzrostu.

2. Poziom produktywności pracy w krajach Unii Europejskiej

Obecnie PKB na mieszkańca według parytetu siły nabywczej w Unii Europejskiej kształtuje się na poziomie ponad 75% PKB na mieszkańca Stanów

¹ Liczba ludności w wieku produkcyjnym w Unii Europejskiej będzie systematycznie maleć. Po roku 2010 przewidywany jest spadek we wszystkich krajach, oprócz Irlandii i Luksemburga. W całej UE 15 przewiduje się, że liczba ludności w wieku produkcyjnym (15-64 lata) będzie o ok. 4% niższa w roku 2025 niż w 2000. W trzech kohezyjnych krajach południowych – Grecji, Portugalii i Hiszpanii spadek będzie wynosił 6%, zaś we Włoszech – ponad 14% [Trzeci raport... 2004, s. 16].

Zjednoczonych. Różnica w zakresie produktywności pracy wynosi ok. 17%, zatem poprawa produktywności pracy w Unii Europejskiej i zwiększenie zatrudnienia ma istotne znaczenie dla poprawy potencjału europejskiej gospodarki. Należy jednak zastanowić się, czy jednocześnie osiągnięcie tych celów jest możliwe. Wzrost zatrudnienia słabo wykształconych pracowników może powodować w początkowym okresie spadek produktywności pracy, jednak w długim okresie oba wspomniane cele są możliwe do osiągnięcia².

Rys. 1. PKB, PKB na mieszkańca, PKB na roboczogodzinę w Unii Europejskiej jako procent PKB, PKB na mieszkańca, PKB na roboczogodzinę w Stanach Zjednoczonych w latach 1995-2004
Źródło: opracowanie na podstawie <http://www.ggdc.net>.

Niektóre kraje Unii Europejskiej charakteryzują się produktywnością wyższą niż Stany Zjednoczone, są to: Luksemburg, Francja, Belgia, Irlandia i Holandia (tab. 1). W latach 1995-2000 zdecydowanym liderem produktywności pracy – zarówno według PKB na roboczogodzinę, jak i PKB na pracownika – była Irlandia (tab. 2).

Holandia stanowi interesujący przykład w zakresie polityki pracy. Na początku lat 80. była uważana za „chorego członka” Europy. Od tego czasu gospodarka tego kraju przekształciła się w jedną z najsilniejszych w Europie (16. pozycja na świecie pod względem ogólnej wartości PKB), wykazując stały wzrost i tworząc miejsca pracy. W 1997 r. bez pracy pozostawało 399 000 osób (6% siły roboczej). Na początku 2002 r. bezrobocie zostało obniżone do 3% (w marcu 2002 r. zarejestrowanych było tylko 152 000 bezrobotnych). Do tego sukcesu przyczynił

² [The EU... 2004, s. 178-179]. Wzrost stopy zatrudnienia oraz poprawa produktywności mogą nastąpić w długim okresie, pod warunkiem że w wyniku prowadzonej polityki nie nastąpi zatrudnienie zbyt wielu pracowników nieuzasadnione potrzebami rynku pracy (*overmanning*).

się tzw. „model polderowy”, oparty na bardzo silnej strukturze konsultacji między partnerami społecznymi w procesie podejmowania decyzji. Model polderowy

Tabela 1. Produktywność pracy i dochód w 2003 r.

Kraje Unii Europejskiej	Produktywność		Dochód na mieszkańca	
	GDP na godzinę	% USA	GDP <i>per capita</i>	% USA
Luksemburg	52,2	121	53 958	141
Francja	50,2	117	28 788	75
Belgia	47,8	111	29 582	77
Irlandia	46,5	108	35 035	91
Holandia	44,7	104	29 691	77
Austria	42,8	99	29 991	78
Niemcy	42,6	99	26 937	70
Dania	41,1	95	30 687	80
Włochy	39,7	92	26 721	70
Finlandia	39,4	92	29 146	76
Wielka Brytania	38,6	90	29 935	78
Szwecja	37,9	88	29 387	77
Hiszpania	32,1	75	24 447	64
Grecja	27,3	64	21 180	55
Portugalia	22,6	53	19 017	50
UE 15	40,2	93	27 546	72
Stany Zjednoczone	43,0	100	38 324	100

Źródło: [Bart von Ark 2005, s. 9].

Tabela 2. Wskaźniki produktywności pracy krajów Unii Europejskiej w latach 1990-2004

Kraje UE 15	PKB na mieszkańca			PKB na roboczogodzinę		
	1990-1995	1995-2000	2000-2004	1990-1995	1995-2000	2000-2004
Austria	1,3	2,7	1,0	1,8	2,5	1,4
Belgia	1,3	2,5	1,2	2,3	1,7	0,0
Dania	1,6	2,3	1,0	2,4	1,7	1,2
Finlandia	-1,3	4,5	2,1	2,6	2,8	2,4
Francja	0,6	2,2	1,2	1,4	2,1	1,5
Grecja	0,6	3,2	4,0	0,6	2,6	2,9
Hiszpania	1,3	3,7	2,6	2,3	-0,2	-0,1
Holandia	1,4	3,14	0,0	2,3	0,6	-0,4
Irlandia	4,1	8,72	4,0	3,6	5,4	4,6
Luksemburg	2,5	5,6	1,5	2,3	1,2	-1,1
Niemcy	1,0	1,1	0,2	2,7	1,9	1,2
Portugalia	1,6	2,1	-0,2	3,6	1,6	0,3
Szwecja	0,1	2,4	1,3	2,0	2,3	2,2
Wielka Brytania	1,3	2,3	1,7	2,9	2,0	1,9
Włochy	1,1	1,3	0,6	2,3	0,6	-0,4

Źródło: opracowanie na podstawie TCB/GGDC Total Economy Database, www.ggdc.net.

umożliwił osiągnięcie wysokiego stopnia spokoju społecznego, gotowości do kompromisu i umiarkowania w kwestii płac. Dzięki temu uzyskano powściągliwość płacową, skrócenie czasu pracy oraz wypromowanie zatrudnienia w niepełnym wymiarze czasu. Dzięki temu udało się zabezpieczyć miejsca pracy, a przede wszystkim stworzyć nowe, i w ten sposób ograniczyć wysokie bezrobocie³. Równocześnie można było zaobserwować wzrost produktywności pracy.

3. Struktura gospodarki Unii Europejskiej a kształtowanie się produktywności pracy

Całkowity udział inwestycji ICT (zakup oprogramowania, sprzętu komputerowego), produkcji wyrobów i świadczenia usług związanych z ICT stanowił ok. 60% we wzroście produktywności pracy w Stanach Zjednoczonych w drugiej połowie lat 90. [The EU... 2004, s. 236-237]. W przypadku Unii Europejskiej można zauważyć, że wiele gałęzi przemysłu nie ma znaczącego wkładu do wzrostu całkowitej produktywności pracy (rys. 2). Udział ten z reguły nie przekracza 0,1%. W przypadku 37 gałęzi przemysłu tradycyjnego i przemysłu średniej techniki Unia Europejska osiągnęła porównywalne lub znacznie lepsze wyniki niż Stany Zjednoczone. Są to jednak gałęzie, które charakteryzują się niską produktywnością pracy lub ich produkcja nie jest na tyle znacząca, aby w dużym stopniu wpłynąć na wzrost produktywności (rys. 2). Wyjątkiem jest telekomunikacja, która charakteryzuje się wysoką produktywnością pracy i ma znaczny udział w produkcji ogółem [The EU... 2004, s. 236-237].

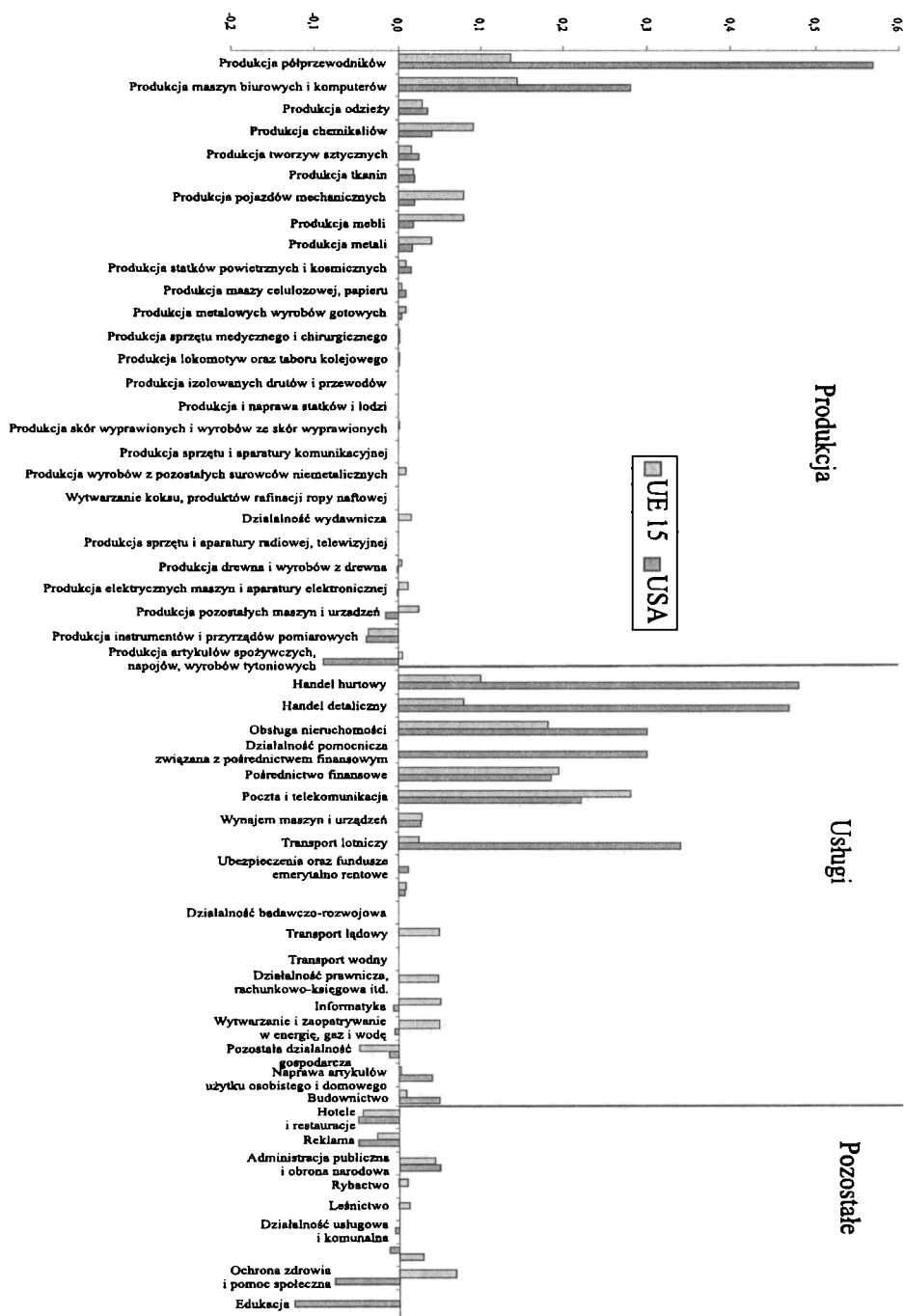
Tabela 3 przedstawia 5 dziedzin o najwyższym wkładzie we wzrost produktywności w Unii Europejskiej, które generują ok. 40% całkowitego wzrostu produktywności.

56 dziedzin można pogrupować według intensywności wykorzystania ICT. Podział ten umożliwi ocenę wpływu ICT na produktywność oraz przybliży strukturę gospodarki Unii Europejskiej (tab. 4).

W porównaniu ze Stanami Zjednoczonymi, wyniki Unii Europejskiej dotyczące przemysłu wytwarzającego oraz wykorzystującego ICT kształtują się na znacznie niższym poziomie. Przyczynia się to wzrostu dystansu dzielącego obie gospodarki w zakresie produktywności pracy.

Tabela 4 przedstawia stopy wzrostu produktywności według trzech kategorii: sektora produkcji, usług i pozostałej gospodarki. W pierwszych dwóch kategoriach zróżnicowano stopę wzrostu ze względu na stopień intensywności ICT. Na podstawie uzyskanych wyników można stwierdzić, iż produktywność pracy w sektorze produkcji jest wyższa niż w sektorze usług. Jednak udział we wzroście produktywności pracy jest podobny. Wynika to z mniejszego udziału sektora produkcji w PKB.

³ Szerzej zob. [Strzezińska 2004, s. 39-40].

Rys. 2. Udział 56 działów gospodarki w całkowitej produktywności pracy w Unii Europejskiej i Stanach Zjednoczonych

Źródło: [The EU... 2004, s. 237].

Tabela 3. Pięć dziedzin o największym udziale we wzroście produktywności pracy w Stanach Zjednoczonych i Unii Europejskiej

Pięć dziedzin przemysłu o największym udziale we wzroście produktywności pracy	USA 1995-2002		UE 15 1995-2002	
	wzrost	udział % we wzroście ogółem	wzrost	udział % we wzroście ogółem
USA				
Handel hurtowy i komisowy z wyjątkiem handlu pojazdami mechanicznymi i motocyklami (51)	0,36	15	0,08	5
Handel detaliczny bez sprzedaży pojazdów mechanicznych; naprawy artykułów użytku osobistego i domowego (52)	0,34	14	0,07	4
Produkcja półprzewodników (32,1)	0,32	14	0,11	7
Działalność pomocnicza związana z pośrednictwem finansowym (67)	0,23	10	0,02	1
Poczta i telekomunikacja (64)	0,18	9	0,22	13
Unia Europejska				
Poczta i telekomunikacja (64)	0,16	8	0,22	13
Informatyka (72)	0,09	4	0,14	9
Działalność prawnicza, rachunkowo-księgowa (74,13)	0,07	3	0,13	8
Ochrona zdrowia i pomoc społeczna (85)	0,06	2	0,11	7
Produkcja półprzewodników (32,1)	0,32	14	0,11	7
Wzrost produktywności pracy	2,37	100	1,66	100

Źródło: jak w tab. 1, s. 13.

Najwyższy wzrost produktywności pracy nastąpił w przemyśle wytwarzającym ICT. W przypadku Stanów Zjednoczonych było to 26% w latach 1996-2000. Unia Europejska osiągnęła 17%. W przypadku przemysłu wykorzystującego ICT produktywność pracy była wyższa w Unii Europejskiej.

Tabela 4. Analiza gospodarki pod względem trzech kategorii: produkcji ICT, wykorzystania ICT w produkcji, tradycyjnego przemysłu

Wyszczególnienie	Produktywność pracy (PKB/roboczogodzinę) %		Udział wartości dodanej		Udział we wzroście produktywności pracy (PKB/roboczogodzinę)	
	1991-1995	1996-2000	1991-1995	1996-2000	1991-1995	1996-2000
1	2	3	4	5	6	7
Gospodarka ogółem (1+2+3)						
UE	2,3	1,6	1	1	2,3	1,6
USA	1,1	2,3	1	1	1,1	2,3
1. Sektor produkcji						
UE	3,7	2,6	0,23	0,21	0,9	0,5
USA	3,6	4,6	0,19	0,18	0,7	0,8
1a. Przemysł wytwarzający ICT						
UE	9,6	17,1	0,02	0,01	0,2	0,2
USA	16,4	26,0	0,03	0,03	0,4	0,7

tab. 4, cd.

1	2	3	4	5	6	7
1b. Przemysł wykorzystujący ICT						
UE	2,6	2,0	0,07	0,06	0,2	0,1
USA	-0,6	1,4	0,06	0,05	0,0	0,1
1c. Przemysł wykorzystujący ICT w mniejszym stopniu						
UE	3,6	1,6	0,14	0,13	0,5	0,2
USA	2,6	0,6	0,10	0,11	0,3	0,1
2. Sektor usług						
UE	1,9	1,4	0,52	0,54	1,0	0,7
USA	1,0	2,7	0,53	0,54	0,5	1,5
2a. Usługi ICT						
UE	4,8	6,8	0,03	0,03	0,2	0,2
USA	2,4	0,8	0,03	0,04	0,1	0,0
2b. Usługi wykorzystujące ICT						
UE	1,8	2,1	0,20	0,21	0,4	0,4
USA	1,6	5,3	0,23	0,25	0,4	1,3
2c. Usługi wykorzystujące ICT w mniejszym stopniu						
UE	1,7	0,2	0,29	0,30	0,5	0,1
USA	0,2	0,3	0,27	0,26	0,1	0,1
3. Pozostałe (przemysł pierwotny, usługi publiczne)						
UE	2,0	1,1	0,25	0,26	0,5	0,3
USA	-0,3	-0,1	0,28	0,27	-0,1	0,0

Źródło: [The EU... 2004, s. 239].

Tabela 5. Inwestycje ITC (%PKB)

Wyszczególnienie	1995	2001
Szwecja	3,4	4,7
Finlandia	2,9	4,3
Belgia	2,6	3,6
Dania	3,1	3,6
Grecja	1,7	3,3
Wielka Brytania	2,8	3,0
Holandia	2,1	2,9
Niemcy	2,0	2,5
Włochy	2,0	2,5
Austria	1,7	2,4
Portugalia	1,8	2,1
Hiszpania	1,7	2,1
Francja	1,4	2,1
Irlandia	1,9	1,9
UE 15	2,1	2,6
Stany Zjednoczone	3,7	4,2

Źródło: jak w tab. 2, s. 47.

Przemysł nie należący do przemysłu średniej i wysokiej techniki nadal stanowi ponad 70% europejskiego PKB. W tym obszarze nastąpiło spowolnienie wzrostu produktywności pracy w drugiej połowie lat 90. Stany Zjednoczone osiągnęły wysokie wyniki ze względu na gospodarkę opartą na wiedzy. Wysokie wyniki dotyczą przede wszystkim nowych, opartych na wysokich technologiach gałęziach przemysłu, np. produkcji półprzewodników oraz usługach wykorzystujących ICT. Widocznym problemem Unii Europejskiej jest to, iż poprawa produktywności jest w znacznie większym stopniu generowana poza przemysłem opartym na wysokich technologiach.

Po pierwsze, wysoki udział produkcji jest skoncentrowany w tradycyjnych gałęziach przemysłu, które niegdyś zapewniały Unii Europejskiej silną pozycję gospodarczą, lecz obecnie w wyniku globalizacji nie stanowią o przewadze

konkurencyjnej. Po drugie, w Unii Europejskiej nadal można obserwować rozwój tradycyjnych usług, które charakteryzują się niską produktywnością, np. transport, hotelarstwo [The EU... 2004]. Kolejnym problemem są zbyt małe inwestycje w zakresie ICT (tab. 5).

4. Wnioski

W każdym z krajów członkowskich Unii produktywność pracy kształtuje się w wyniku prowadzonej polityki w tym zakresie oraz w zależności od struktury gospodarki. Z piętnastu krajów zaledwie pięć uzyskało wyższe wyniki niż Stany Zjednoczone, które w „Strategii lizbońskiej” zostały określone jako wyznacznik gospodarki konkurencyjnej. Przykład Holandii udowadnia, iż możliwy jest sukces prowadzonej polityki pracy, co było możliwe przy społecznej akceptacji i jest wyjątkiem. Większą szansę na realizację w innych państwach ma polityka prowadzona np. przez Szwecję i Finlandię, gdzie wydatki na ITC stanowią ponad 4% PKB, zatem pułap 3% PKB wydatków na badania i rozwój jest jak najbardziej zasadny i wręcz niezbędny, już nie tylko w celu utrzymania pozycji konkurencyjnej, ale także jej zachowania.

Istotne są dalsze pogłębione analizy w zakresie skuteczności prowadzonych polityk Unii Europejskiej i państw członkowskich w zakresie podnoszenia produktywności pracy. Artykuł stanowi wstęp do dalszych badań nad tą problematyką.

Literatura

- Bart von Ark, *Does the European Union Need to Revive Productivity?*, Growth and Development Centre, University of Groningen, April 2005.
- Kok W., *Facing the Challenge. The Lisbon Strategy for Growth and Employment*, European Communities, Luxemburg 2004.
- Strzemińska H., *Zarządzanie zasobami czasu pracy doświadczenia krajów europejskich*, IPiSS, Warszawa 2004.
- The EU Economy: 2004 Review, European Economy, European Commission, no 5/2004.
- The Sources of Economic Growth in OECD Countries, OECD 2003.
- Trzeci raport na temat spójności gospodarczej i społecznej, Wspólnoty Europejskiej, Luksemburg 2004.
- www.europa.eu.int.
- www.ggdc.net.
- www.oecd.org.

THE STRUCTURAL CONDITIONS OF LABOUR IN THE EUROPEAN UNION IN YEARS 1994-2004

Summary

The article concerning problems of changing the productivity of labour in the European Union. There are appointed structural conditions of labour productivity in the European Union and Member Countries. The considerations apply for years 1994-2004.

Joanna Jahn – doktorantka w Katedrze Polityki Ekonomicznej i Europejskich Studiów Regionalnych Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu.